

Velimir Deželić, st. i Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima

Često sam čuo, kad se je govorilo o Društvu sv. Jeronima da je to, uz HAZU, najstarija kulturna ustanova u Hrvatskoj. Ta činjenica i danas stoji. Budući da je meni, u ovoj prigodi, dopala čast, reći nešto o spomenutom Društvu i njegovu agilnom članu, i dvadeset godina dopredsjedniku, Velimiru Deželiću, st.,¹ držim da je dobro ako se prisjetimo prvih početaka utemeljenja Društva sv. Jeronima. U knjizi Ferde Rožića, *Na njivi pučke prosvjete* (1941., 101-102)², uz ostalo, čitam: „Pojedinač, izriješkom kaže i svetojeronimski ljetopisac, pojedinac, ma i najvrlji, malo može; ali kad se dobri ljudi slože, tu ima jakosti i napretka svakomu djelu. Trebalo je društva, a u društvu početnika, i taj se nađe. Uzoriti gospodin kardinal-nadbiskup zagrebački Juraj Haulik, zabrinut očinski za sreću našega puka, odlučio (je) osnovati takovo društvo. Pada to još na sam početak g. 1867. Tad, i to 16. siječnja sabralo se po njegovoj ponuci³ preko 20 svećenika grada Zagreba, da se o tom posavjetuju. Svim se vidjelo potrebito takovo društvo, svi su bili za to, da se utemelji, makar se nisu okolnosti baš zgodne činile, ali je bilo veliko uzdanje u mnoge prijatelje našega puka, osobito u naše prečasne biskupe. Izabraše dakle odmah između sebe šestoricu, koji će sastaviti takovu društvu pravila; to bijahu: Josip Lehpamer, dr. Juraj Posilović, dr. Franjo Iveković, Franjo Šic, Stjepan Tadić i Ivan Kuček. Pravila budu na brzo složena, i u sastanku gori rečenih dne 26 veljače prihvaćena te izabran odbor, koji bi se imao brinuti o tom, da se pravila predlože visokomu namjesničkomu vijeću na potvrdu, a iza toga da se na tom temelju društvo zbila osnuje. Odbor taj bijaše sastavljen od četvorice: Josipa Lehpamera, dra Jurja Posilovića, Franje Šica i Stjepana Tadića, kojima se i po njihovoj želji i po visokoj volji uzoritoga kardinala nadbiskupa stavio na čelo prečasni g. Toma Gajdek, kanonik zagrebački.“⁴ Namjesničko vijeće dalmatinsko-hrvatsko-slavonsko, odobrilo je pravila Društva 27. ožujka 1868. „Po tih pravilih svrha je društva izdavati i uz jeftinu cijenu širiti pučke spise dobrim

---

¹ O njemu vidi u knjizi: Emilij Laszowski, *Povijest plem. općine Turopolje*, svez. III., Zagreb 1924., 207-214.

² Velimir Dežalić, st. je 29. poglavlje, u knjizi *Kardinal Haulik, nadbiskup zagrebački 1788. - 1869.* (1929.), posvatio Društvu sv. Jeronima koje je osnovao tadašnji nadbiskup Juraj Haulik.

³ „Po njegovoj ponuci“ znači: *Na njegov poticaj*.

⁴ O Gajdeku vidi: Agneza Szabo, *Tomo Gajdek - hrvatski preporoditelj i predsjednik Društva Sv. Jeronim*, Marulić, br. 3-4, Zagreb 2013., 5-18.

duhom pisane zabavno poučne struke“ (1. paragraf *Pravila*).⁵ Osnutkom toga Društva nastade nova epoha u kulturnom životu hrvatskoga naroda, a njegov rad do tad nije vidjela sva naša starina.⁶

Dakle, na temelju, ovdje spomenute svrhe utemeljenja, postojanja i djelovanja Društva sv. Jeronima (DsvJ), možemo lako razabrati kasniju zauzetost našega Velimira Deželića, st. Od samoga početka, u izdavačkoj djelatnosti, DsvJ prionulo je ozbiljno poslu i na njivi pučke prosvjete, na vjerskom, rodoljubnom i gospodarstvenom polju ubiralo je dragocjene plodove svoga rada.⁷

Velimir Deželić, st. zauzeti dopredsjednik i pisac Društva Sv. Jeronima

Članom DsvJ Velimir Deželić, st. postao je već 1918. a njegovim dopredsjednikom 1921. pa sve do kraja života. Dopredsjedničku je dužnost započeo kad je predsjednikom DsvJ bio kanonik Ljudevit Knežić (1911. - 1933.), nakon njega dr. Ferdo Rožić (1933. - 1946.). „Njihova je zasluga što je DsvJ prebrodilo razne teškoće i povećalo svoju djelatnost. Znali su okupiti oko Društvo sposobne i požrtvovne odbornike, brojne pisce, suradnike i prijatelje.“⁸ Pri svemu tome, bio je, svakako, zaslužan i Velimir Deželić, st. Nije suvišno, ako navedem nekoliko rečenica iz zapisnika pojedinih održanih godišnjih Skupština.

„Na glavnoj skupštini, 20. veljače 1919. predsjednik Knežić ističe kako je u DSJ uvijek vladao duh demokracije, a urednik Rožić pobija tvrdnje prof. Jure Turića iznesene u *Savremeniku* protiv svih društava, a napose protiv DSJ.“

„Na 55. glavnoj skupštini, 1. ožujka 1923. rekao je isti predsjednik da je nakon bura i oluja koje su prohujale i preko našega Društva u posljednjih nekoliko godina, konačno došao čas kada se može reći da je nestala svaka pogibao za opstanak Društva: društvena je imovina sačuvana, a raspoloženje članstva je dobro, iako su knjige poskupjele.“

---

⁵ Vidi: Ferdo Rožić, *Na njivi pučke prosvjete*, Zagreb 1941., 340-354. Možda je dobro vidjeti što su tada u Društvu podrazumijevali pod riječju „puk“. „Pod pukom (na tom našem području) razumijevamo sve one, koji nisu polazili, a još manje svršili više škole (srednje i visoke, bilo koje vrsti), nego, u glavnom, imaju samo osnovnu školu (ili njoj slično). Ovamo spadaju u prvom redu seljaci, zatim obrtnici, i svi oni, koji su njima slični (iz različitih drugih staleža), bez obzira, kako se nose (seljački ili građanski, ili uniformirano). Odredivši, što je puk, možemo reći, što je pučka književnost: pučka je književnost, bila poučna ili zabavna, ona, koja je pisana za puk tako, da puk od poučne knjige može imati koristi, a od zabavne da može imati ugone (također slobodno spojene s korišću u toliko, u koliko traženje te koristi ne bi uništavalo umjetničke vrijednosti“, Rožić, *nav. dj.*, 98-99.

⁶ *Isto*, 436.

⁷ U vezi s time valja vidjeti Rožićevu knjigu: *Na njivi pučke prosvjete*. Posebno izdanje Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima, Zagreb 1941.

⁸ Josip Buturac, *100 godina hrvatskog književnog društva sv. Jeronima*, Zagreb 1969., 40.

„Na 54. glavnoj skupštini, 28. veljače, 1924. spomenuo je predsjednik kako loše knjige prodiru u narod i ruše u njemu moralni osjećaj, zato DSJ mora pojačati svoj rad oko vjersko-moralnog preporoda naroda.“⁹

Vrlo je indikativna konstatacija zapisana u zapisniku glavne skupštine DsvJ 24. veljače 1938., a iznio ju je blagajnik Društva dr. Josip Lach. „Teren na kojem je DSJ nekada bilo samo danas je poplavljen štampom zdesna i slijeva. Ne samo da u narod dolazi ogromna množina nekatoličke štampe nego danas dolazi i veliko mnoštvo katoličke štampe, koju izdaju razni redovi i razne katoličke organizacije. Sva ova novonadošla katolička štampa reflektira gotovo isključivo na one ljude koji su nekada kupovali jeronimske knjige. (...) Da Društvo uza svu konkurenciju uzmogne zadržati svoje stare pozicije i uz to steći nove, mora ono praviti reklamu za svoje knjige i provoditi stalnu propagandu.“¹⁰ I sam Deželić, je, uz ostalo, u monografiji o nadbiskupu Hauliku (1929.), zapisao: „Mi, koji danas živimo u zlatno doba našega društva neimamo ni pojma, kako je težak bio početak. Mi mislimo, da je ono doba bilo sklono katolicizmu i doba, kad još nije zaraza ateizma i liberalizma zarazila našu hrv. domovinu, ali mi se varamo.“¹¹

Deželić će, s razlogom, konstatirati: „Najaktivnije književno društvo među Hrvatima u novije je vrijeme bez sumnje Hrvatsko Književno Društvo sv. Jeronima, koje upravo ove godine (1928.) slavi šezdeset-godišnjicu svog opstanka. Uvijek aktivno, uvijek produktivno, ipak je u najnovije vrijeme razvilo najveću nakladnu djelatnost. Pod marnim uredništvom dra Josipa Andrića i uz suradnju čitavog odbora, društvo danas izdaje u svojoj nakladi tri lista 'Hrvatsku Prosvjetu', 'Obitelj' i 'Gospu Lurdsku' (...). Društvo je uvijek nastojalo, da među svoje suradnike uvede ponajbolje naše književnike, koji su surađivali ili u knjigama ili u najpopularnijem hrvatskom kalendar 'Danici'.“ Tako je ocrtao, ukratko, DsvJ njegov dopredsjednik Velimir Deželić, st.

U doba Velimira Deželića, st., kao dopredsjednika DsvJ, valja pogledati i malo statistike glede izdavaštva Društva. Godine 1921. i 1922. Društvo tiska samo po dvije knjige godišnje, a već 1923. i 1924. pet knjiga, 1925. osam knjiga, a 1927. dvadeset knjiga godišnje, 1928. trideset knjiga i časopisa itd. Do godine 1918. od osnutka Društva tiskano je ukupno 212 knjiga, do 1922. 219, do 1932 406, do 1936. 516 (uključivši časopise). Urednik dr. Josip Andrić¹² kroz 25 godina uredio je oko 500 različitih naslova knjiga. Godine 1930. u jeronimskim je izdanjima surađivalo 200 suradnika, 1940. 228, 1942. 211. suradnika. Budući

---

⁹ *Isto*, 41-42.

¹⁰ *Isto*, 48.

¹¹ Velimir Deželić, st., *Kardinal Haulik nadbiskup zagrebački 1788. - 1869.*, GK, Zagreb 2009., 215-216.

¹² O njemu vidi Zbornik: *Dr. Josip Andrić 1894 - 1967*, Zagreb 1971.

da je Društvo tiskalo *Danicu* - kalendar, na glavnoj skupštini Društva 1931. urednik dr. Andrić kaže: „Kalendar *Danica* bio je i ostaje temeljna jeronimska knjiga i godišnjak svakog jeronimskog člana. Njoj uredništvo posvećuje od godine do godine sve veću brigu. Ona spada u tip kalendara koji se odlikuju šarolikošću sadržaja, mnoštvom zanimljivosti, pregledima događaja i aktualnosti te raznim praktičnim savjetima i poukama za dnevni život, napose na selu. Opremljena Kirinovom slikom sv. Jeronima, *Danica* danas, što se njena ukusnog vanjskog izgleda tiče, bez sumnje ima prvenstvo među svim domaćim kalendarima.“¹³

Godišnja naklada *Danice* u pojedinim razdobljima. 1919. - 1921. naklada je 100.000 primjeraka, 1923 i 1926. 60.000, 1927. - 1930. 55.000, 1931. - 1932. 52.000, 1933. 44.000, 1942. 34.000 primjeraka.

U Deželićevo doba izdavačke djelatnosti DsvJ, pokrenuta je serija zanimljivih izdanja u kojima se, u obliku pripovjedaka, opisuje narodni život u pojedinim hrvatskim krajevima (i kod gradišćanskih Hrvata). To su: *Bosančice* (1923., Narcis Jenko, inače fra Eugen Matić), *Dalmatinke* (1925., fra L. Plepel), *Slavončice* (1926., Antun Matasović), *Hercegovke* (1927., Ilija Jakovljević), *Gradišćanke* (1929., Ignac Horvat),¹⁴ *Prigorčice* (1930., Vl. Rožman), *Miholjčice* (1931., R. F. Magjer), *Ispod Garičke planine* (1930., Mijo Stuparić, seljak književnik). Uz ta izdanja Društvo je tiskalo nekoliko knjiga iz hrvatske kulture i povijesti (vidi Buturac, *nav. dj.*, str. 50), zatim niz poučnih i praktičnih knjiga. Od časopisa Društvo je tiskalo *Obitelj*, *Naša Gospa Lurdaska*, *Mala mladost*, *Hrvatska prosvjeta* (isprva je to bio časopis s naslovom *Prosvjeta* ur. Velimir Deželić, st. (1898., potom Emil Laszowski), a 1928, izdavač je Društvo sv. Jeronima, ur. dr. Ljubomir Maraković). Da je *Hrvatska prosvjeta*, glasilo *Kola hrvatskih književnika* od 1914., došla Društvu kao izdavaču, držim da je to bilo uz Deželićevo zalaganje kao dopredsjednika. U povijesti Društva sv. Jeronima, među istaknutim pripovjedačima, uz Josipa Andrića, Frana Biničkog, J. Cvrtile, tu je i Velimir Deželić st. i ml. (dakle otac i sin!) i još neki.

DsvJ u doba Velimira Deželića, st. imalo je uspješnih i manje uspješnih godina svoje djelatnosti, poglavito se to odražavalo na području distribucije jeronimskih knjiga. Stoga je Društvo imalo povjerenike diljem čitave ondašnje države kraljevine Ju-e, odnosno Banovina. Zanimljivo je spomenuti da je 1939. bilo 468 učitelja koji su kupovali knjige Društva sv.

---

¹³ *Isto*, 49. Takva je *Danica* ostala sve do danas (2014.)

¹⁴ Ignac Horvat (1895. -1973.) poznati svećenik i prosvjetitelj gradišćanskih Hrvata, zaslužan je i za osnutak *Društva prijatelja gradišćanskih Hrvata u Zagrebu* 1932. O tom Društvu piše Alojz Jembrih u časopisu *Marulić*, br. 3-4 (2013.), str. 50-85.

Jeronima. Ministarstvo prosvjete u Beogradu preporučilo je školama samo par jeronimskih izdanja.¹⁵

Budući da aktivno djelovanje Velimira Deželića, st. u Društvu sv. Jeronima obuhvaća tzv. drugo doba njegova rada (1918. - 1941.), zanimljivo je pogledati u čemu se je on kao književnik istaknuo, odnosno po čemu su ga cijenili njegovi suradnici. Jedan od njegovih suradnika Petar Grgec (1890. - 1962.) za Velimira Deželića, st. rekao je, da se njega pamti kao „*pjesnika, pripovjedača, povjesničara, učenjaka, organizatora, rodoljuba, čovjeka svestranog razumijevanja i stvaranja*“.¹⁶ On nam je ostavio bogatu baštinu lirskih i epskih pjesama, romana, literarnih rasprava, povijesnih monografija i studija. Kao polihistor, Deželić je dao svoj prinos, i to veliki prinos, svakomu području nove hrvatske kulture, koji je bio velik i u književnosti i u religioznom produbljivanju i u učenjačkom istraživanju i u rodoljubivom, karitativnom i drugom radu.“¹⁷

Koliko je Deželić postigao u čitatelja svojim romanima, pokazuje spomenuti Grgec kad kaže (25. veljače 1941.) da Deželić živi i dalje „u dušama milijuna hrvatskih čitatelja, koji su za vrijeme njegova života razgrabili u golemim izdanjima od 10, 25, 30 pa i više tisuća primjeraka njegove romane, a još danas uživaju i uživat će, dokle god bude hrvatskoga naroda, osobito u plastičnim likovima hrvatskih kraljeva Tomislava i Krešimira i njihovih suvremenika (...).“¹⁸ Osim toga, ako se ima pred očima rečenica koju je u svojoj knjizi zapisao Ferdo Rožić, onda postaje jasno, zašto je Deželić imao uspjeha svojim povijesnim romanima. Rečenica glasi: „Književno društvo sv. Jeronima u vjerskom je pogledu katoličko, a u narodnom rodoljubno hrvatsko bez ikakove stranačke primjese. I takovo ima ostati.“¹⁹

Prisjetimo se što je o jednom Deželićevu romanu zapisao urednik izdanja Josip Andrić: „Moramo istaknuti velik uspjeh prvog romana, što ga je naša 'Obitelj' od svog prvog broja pa kroz cijelo prvo polugodišće donosila: roman 'U pandžama lava' od Dra Velimira Deželića, st., koji je tako oduševio veliku većinu naših čitatelja, izdaje Jeronimsko Književno Društvo u velikoj nakladi od 26 tisuća primjeraka kao posebnu knjigu u redovnim svojim izdanjima za godinu 1930. Iako je krasni taj izvorni roman iz hrvatske prošlosti stekao već veliku popularnost po našoj 'Obitelji', ta će se popularnost ovim posebnim izdanjem u knjizi kud i kamo povećati, jer će se ta knjiga udomiti i u najzabitnijem selu, kuda dopiru izdanja Jeronimskoga Društva. (...) Nema nikakve sumnje, da ovaj najplodniji pisac hrvatskih

---

¹⁵ Tako je 1. veljače 1929. preporučilo školama samo pet knjiga: *Svilarstvo, Život u svjetskoj trgovini, Lurdska ukazanja, Isus Krist* (Rudolf Vimer), *Kroz vrtna vratašca*. Buturac, nav. dj., 54.

¹⁶ Petar Grgec, *Za piscem slave Hrvatskih kraljeva, Obitelj*, XIII., br. 7-8, Zagreb 1941., 63.

¹⁷ *Isto*.

¹⁸ *Isto*.

¹⁹ Ferdo Rožić, *Na njivi pučke prosvjete*, Zagreb 1941., 441.

povijesnih romana tim svojim romanima (*U buri i oluji*,²⁰ *Prvi kralj*²¹ i *Hrvatske slave sjaj*) izvršuje veliko narodno djelo, koje će hrvatski narod znati dostojno da ocijeni. Jeronimsko Književno Društvo, koje je uzelo u svoj program: popularizirati u najširim hrvatskim slojevima Deželićeve historijske romane, izvršuje također velik čin, koji mora doživjeti velik odjek u hrvatskoj narodnoj duši.²²

Deželićevi romani koji su objavljeni u nakladništvu Jeronimskoga književnoga društva su: *Hrvatske slave sjaj* (1924.), 25.000 primjeraka,²³ *Mandaljena pobjednica* (1926.), 5.000 primjeraka,²⁴ *U pandžama lava* (1929.), 25.000 primjeraka,²⁵ *Majka velikog kralja* (1931.) 26.000 primjeraka, *Petar Krešimir*²⁶ (1932.), 12.000 primjeraka; zbirka pjesama: *Kraljica Hrvata* (1935.), 6.000 primjeraka; ukupna naklada svih izdanja je 99.000 primjeraka. To je impresivna brojka i za današnje naše doba!

Kad se ima pred očima cjelokupni spisateljski - književni i ostali rad Velimira Deželića st. u doba njegova djelotvornog rada u Društvu sv. Jeronima čijim je članom bio od 18. kolovoza 1918., a potom 20 godina njegov dopredsjednik (od 1921.), onda se mora reći da je njegov doprinos u Društvu sv. Jeronima, za hrvatsku književnost i kulturu doista neizmjeran.

Ovdje bi valjalo još nešto reći i o Deželićevoj zauzetosti u *Kolu hrvatskih književnika*²⁷ kojemu je bio predsjednikom i uopće o književnosti kršćanskoga usmjerenja njegova doba. No, o tome na drugome mjestu i drugom prigodom.

Danas (večeras: srijeda, 22. listopada 2014.) da je kojom srećom (ili čudom) među nama Velimir Deželić, stariji, rekao bih, da je ovo moj skromni prilog velebnom djelu hrvatskoga književnika kojim je zadužio generacije i hrvatski narod. Hvala Velimiru što je koracao smjelo na korist hrvatskoj knjizi i na diku i ponos hrvatskoj domovini. Hvala Velimiru što je postojano koracao stazom svojih pradjedova.

---

²⁰ Tiskala MH u Zagrebu iznova 1971.

²¹ Tiskala MH u Zagrebu iznova 1971.

²² Josip Andrić, *Trilogija Deželićevih romana iz doba hrvatskoga kraljevstva*, Obitelj, I, br. 35, Zagreb 1929., 589. Rado spominjem zapis u primjerku Deželićeva romana *Petar Krešimir* koji se nalazi u Knjižnici Grada Zagreba. Na trećoj stranici knjige neki je čitatelj napisao: „Jedan od najljepših romana svijeta“. Jasno to je čitateljevo mišljenje. Podatak iz knjige: *Dr. Velimir Deželić, st. (1864. - 1941.)* prir. Đuro Deželić, Dora Sečić, Milovan Petković, Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“, Biblioteka: Posebna izdanja, knj. III., Zagreb 2002., 355.

²³ To je izdanje tiskano (pretisak) iznova u Rijeci 1992.

²⁴ U *Hrvatskim novinama*, let. 7, 1929., br. 20 - br. 51, izlazio je u nastavcima Deželićev roman *Mandaljena oblادتeljica* na gradišćanskohrvatskom jeziku (prev. Mate Feržin).

²⁵ I taj roman je izlazio u nastavcima u *Hrvatskim novinama* gradišćanskih Hrvata, let. 8, 1930., br. 22-br. 51.

²⁶ To je izdanje ponovno (pretisak) tiskano u Rijeci 1992.

²⁷ Osnovano 15. svibnja 1913. „Društvu je svrha promicati književnost i umjetnost u hrvatskom i kršćanskom pravcu“. O njemu piše Svetozar Ritig, *Kolo hrvatskih književnika, Katolički list*, 64, br. 23, Zagreb 1913., 265-266; bez potpisa autora u: *Hrvatska prosvjeta*, br. 1, 1914., str. 52, u rubrici *Listak*.

Ovaj večerašnji kolokvij, posvećen 150. obljetnici njegova rođenja, također je dio naše zajedničke zahvalnosti čovjeku, hrvatskom književniku kršćanskoga nadahnuća, ocu hrvatskoga modernoga bibliotekarstva²⁸, pjesniku, suutemeljitelju Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“ (1905.), Velimiru Deželiću starijem, koji će živjeti dok je hrvatskih rodoljuba i nas generacije 21. stoljeća, a vjerujem i kasnije u narednim stoljećima.

---

²⁸ Vidi: Dora Sečić, *Velimir Deželić – predvodnik hrvatskoga knjižničarstva prvih desetljeća 20. stoljeća*. Referat na Znanstvenom kolokviju 22. listopada 2014. u: Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“; dostupan na mrežnim stranicama Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“.